

Ελευθερία Μπέτζιου/ Χαλκιά

Αποσπάσματα

[00:00:35- 00:05:09 Εμφύλιος.....	1
[00:05:09-00:07:36]- Ταξίδι προς την Ουγγαρία.....	3
[00:07:36-00:08:23] Ουγγαρία.....	3
[00:08:23-00:10:52] Εξορία στην Ουγγαρία.....	4
[00:10:52-00:11:58] Επιστροφή στην Ελλάδα.....	4
[00:11:59-00:14:00] Σύγκριση συνθηκών διαβίωσης Ελλάδα- Ουγγαρία.....	5
[00:14:00-00:14:54] Περιγραφή του σπιτιού στη Βούρμπιανη μετά την εξορία.....	6
[00:15:18-00:15:48] Περιστατικό με αντάρτη και νάρκη.....	6
[00:15:48- 00:16:10] Περιγραφή χωριού κατά τη διάρκεια του πολέμου.....	6
[00:16:50- 00:17:20] Ανταρτίδες.....	7
[00:17:20-00:18:35] Περιστατικό με τραυματία πολέμου και περιγραφή χωριού.....	7
[00:20:01-00:21:55] Του Κίτσιου η μάνα.....	7
[00:24:20- Παπαγιώργης}.....	8
[00:26:04- 00:26:30] Βουτυρόπετρα.....	8

-Ξεκινώντας να μας πεις το όνομά σου.

- Ελευθερία Μπέτζιου.

- Είπαμε πόσο χρονών;

-76.

- Και από ποιο χωριό είσαι;

- Από τη Βούρμπιανη.

[00:00:35- 00:05:09 Εμφύλιος]

- Για ξεκίνησε να μας λες τώρα από την περίοδο του πολέμου.

- Ήταν η μητέρα μου, είχε τρία παιδιά και ξεκίνησε ο ανταρτοπόλεμος. Ο πατέρας μου ήταν μεταγωγικός και κουβαλούσε πολεμοφόδια. Και ήρθαν, ένα βράδυ φύγαμαν από το χωριό και πήγαμαν στην Πυρσόγιαννη. Εκεί στην Πυρσόγιαννη ήταν και στρατιωτικό νοσοκομείο. Και καρτερούσαν τώρα ώρα με την ώρα να μην έρθουν οι αντάρτες. Και πήγε και η μάνα μου κλείστηκε σε ένα σπίτι. Οι άλλες οι γυναίκες δεν την ήθελαν καθόλου γιατί εμείς κλαίγαμε για ψωμί. Δεν είχε να μας ταΐσει. Και μία μέρα...λέει ενονού φαντάρου: Καμάρι άμα ξεκινήσει ο πόλεμος τίποτα και καταλαβς πε, χτύπα το παράθυρο. Ήταν σιμά το νοσοκομείο με το σπίτι που καθόμασταν στην Πυρσόγιαννη. Πηγαμαν εκεί λέει: « Ναι, κυρά Αθηνά θα σε φωνάξω εγώ» λέει. Ακούμε εκεί βομβαρδισμοί να ρχονται, να ρίχνουν που ξερω εγώ τι αεροπλάνα, θκά μας ήταν τα αεροπλάνα, αλλουνού ήταν δεν ξέρω αλλά ντουφεκιές πολλές. Όλο τέτοια φωτοβολίδες, πάρα πολύ κακό.. Η μάνα μου τώρα τίνα κάν. Είχε ένα μικρό παιδί, τον μικρότερο τον αδερφό μου. Τουν είχε στη σαρμάτζα. Είχε φτιάκει και προζύμι για ψωμί. Να γίνει το μπομπότα, δεν είχαμαν αλεύρι. Μπομπότα να γένει το ψωμί για να φάμε να το φουρνίσει. Χτυπάει το τζαμ ο στρατιώτης και τς λέει: « Κυρά Αθηνά, χανόμαστε!». Βλέπεις στρατό να πηδάν τα συρματοπλέγματα, για να φύγουν να περάσουν πέρα από το ποτάμι. Πέρα από το ποτάμι ήταν το δκό μας το στρατό. [00:02:39-00:04:24] Έναρξη εμφυλίου, διάσχιση ποταμού

Βλέπς τς μπάμπες στο ποτάμ, σβάρα να σβαρνίζονται να περάσουν πέρα. Όποιος περνούσε' πέρα' σόνωνταν..Πέρει και η μάνα μου τη σαρμάτζα να τη λύσει να βγάλει το παιδί. Μια τραβούσε από δω το λυτάρι, που τον είχε φασκιωμένο, μια πάνε εδώ το λυτάρ. Τραβούσε από το ποδάρια, πάει το σφιγγε εδώ.. Εν τέλει το ξεσαρμάτζωσε. Το βγαλε από τη σαρμάτζα, το πήρε στην αγκαλιά... Πού να μας πάει;; Που να μας πάει; Φορτώνεται πάλι τη σαρμάτζα.. Φορώνεται και περ ένα παιδί από εδώ, ένα από εδώ. Είμασταν... πόσα είμασταν... τρία. Τρία παιδιά: Εγώ, ο αδερφός μου ο Γιώργος και το μικρο που είχε. Τρία. Ξεκινάει από το χωριό μέχρι το ποτάμι να μας πάει. Βλέπς τα' αντάρτες: «Σταματήστε αδέρφια μας!». Με άφρες εδώ στα μούτρα, άγριοι ανθρώπ ήταν. Τώρα πού να περάσει η μάνα μου. Πού να πάει με το ποτάμι να, γκιλιούσε πέτρες, δέντρα... Οι μπάμπες πνίγονταν. Γυρνάει πίσω... Βλέπουμε μία γυναίκα έγκυος. Είχε πατήσει μία νάρκα και είχε κόψει το πόδι εδώ...

Όσοι ήταν από εδώ ύστερα τους πήραν οι αντάρτες. Ήρθαν οι αντάρτς μέσα στην Πυρσόγιαννη.

- Εσάς σας πήραν οι αντάρτες;

- Ναι. Πήγαμαν αυτή τη γυναίκα σε ένα υπόγειο. Ήταν έγκυος και είχε κομμένο το ποδάρι εδώ αλλά ήταν κοντά το νοσοκομείο και γιατρέφκε και είχαν φάρμακα.. Οι στρατιώτες είχα φύγει να.. Γκιλιούνταν να φύγουν. Να γλιτώσουν. Μιτά, ύστερα πάνουμε στη Βούρμπιαν. Μας κλιαν σε ένα σπιτ, του γιατρού. Ήταν ένας γιατρός είχε ένα μεγάλο σπιτ και μας έκλεισαν εκεί για να μας πάρουν να μας πάνε στην Ουγγαρία.

[00:05:09-00:07:36]- Ταξίδι προς την Πολωνία

Δεν ήθελε καμία να φύγει και πυροβόλησαν από τα παραθύρια αυτοί για να σκιαχτούμε. Και σκιάχτηκε η μάνα του γιατρού: « Ε , κινήστε γυναίκες», μας λέει « δεν μπορούμε να κατσουμε άλλο θα μας σκοτώσουν». Και κίνησε αυτή μπροστά και το χωριό όλο, οσουνους. Έμασαν και από άλλα χωριά και από όλα τα χωριά. Ξεκινάει και αυτή η γιατρίνα και πήγαμαν με τα ποδάρια από δω μέχρι την Ερσέκα. Στο Αλμπασάν. Μας κράτσαν εκεί δέκα μέρες. Χωρίς ψωμί, χωρίς φαί. Μας ήφερνε το χωριό και τρώγαμαν. Ύστερα, μας έβαλαν σ'ένα καράβ, στο Δυρράχιο. Μας έβαλαν σ'ένα μεγάλο καράβ και κάτσαμε 40 μέρες μέσα στο καράβ με μία γαλέτα και από ένα ποτήρι γάλα έδιναν στα παιδιά. Μιτά, ύστερα περάσαμε τη Μαύρη Θάλασσα. Που ποια θάλασσα Μαυρ, εγώ δεν ξέρω..στου χαρτ, εγώ δεν ξέρω.. Και δεν μας άφηναν να βγούμε στο κατάσρωμα πάνω..Γιατί περνούσαμε δεν ξέρω από πιο μέρος και λέει μια γυναίκα: « Βγήτε μωρ γυναίκες ,λέει, και σκούζτε ,λέει, Μας πέρασαν, τι έχει το καράβι, έχει τσιμέντα κι βαμπάκια». Ψέματα και είχε χιλιάδες, εκατομμύρια το καραβ κόσμο. Σε μια στιγμή κινδύνεψε του καράβ..[00:06:50] Χτύπησαν οι καμπάνες, τη νύχτα φοβήθηκαμαν. Είδα τς γυναίκες να μαζεύονται και να κλαίν... Μετά ύστερα αυτήν τη γυναίκα που είπε έτσι: «Σκούζτε λέει, περνάμε Ιταλία».. Δεν ξέρω από ποιο κράτος.. « Φωνάζτε για να μας πισωγυρίσουν πάλι». Και τν πήραν την γυναίκα και τη χαντάκωσαν... Δεν βρεθακαμαν στην Ουγγαρία με αυτή τη γυναίκα καθόλου. Τη σκότωσαν. Πεθυνίσκαν οι μπάμπες κρεμούσαν ένα συρμα, μία πέτρα τόση και τς ήριχναν μέσα....σθάλασσα. Πάνουμε ύστερα στην Πολωνία.

[00:07:36-00:08:23] Ουγγαρία

Μας έβγαλε του καραβ στην Πολωνία. Πήγαμαν εκεί παιδιά.. είδαμαν άλλη ζωή... Πολύ ωραία.. Μοίρασαν δέματα.. Πήγαν ένα μπάνιο. Από δω μέχρι πέρα μπάνιο. Από εδώ έβαλαν τς γυναίκες από εδώ έβαλαν τα άντρες. Ψείρα είμασαν γιομάτοι

ψείρα..Και πήραν ένα μηχάνημα και τς έκαναν τς γυναίκες έτσι, γκούλιες ντιπ.. Εμείς γελούσαμεν μικρά.. Τς κούρεψαν. Τς πέρασαν στο μπάνιο όλες. Όλος ο κόσμος ήταν πολύς κόσμος.. Και μετά ύστερα μοίρασαν δέματα και μας έβαλαν στα τρένα και μας πήγαν στη Ουγγαρία.

[00:08:23-00:10:52] Εξορία στην Ουγγαρία

Όχι στη Βουδαπέστη. Η Βουδαπέστη ήταν τότε που πήγαμεν εμείς ερείπιο. Είναι η πρωτεύουσα της Ουγγαρίας αυτή. Και ήτανεεε χάλια. Πολύς κόσμος, κομμένα χέρια, κομμένα ποδάρια από τον πόλεμο. Πολύς κόσμος. Μετά, ύστερα μας πήγαν σε ένα χωριό, καινούριο χωριό, με σπίτια ωραία, με διαμερίσματα. Ιμείς σιντόνια δεν είχαμεν δει ποτέ στη ζωή μας εδώ στην Ελλάδα. Εκεί περάσαμεν...

- Πώς λεγόταν το χωριό;
- Μπελογιάν. Στο Μπελογιάν. Όταν σκότωσαν τον Μπελογιάννη εγώ ήμουν εκεί ακόμα. Μετά ύστερα κάτσαμεν 6 χρόνια. Η μάνα μου ήρθε ο αρχηγός της Ουγγαρίας, ο Στάλιν, ο Ζαχαριάδης.. και ποιος άλλος.. ο Λένιν και έβγαλαν λόγο εκεί σε μία κορτούρα μεγάλη, μαζεύονταν και έβγαλαν λόγο και πανει η μάνα μου και τον πιάνει από τον γιακά εδώ: «Συναγωνιστή, Συναγωνιστή όπως θέλεις εσύ τη γυναίκα σου θέλουμε και μεις τους άντρες μας. Να μας διώξετε να φύγουμε. Και τς πλακώνουν στο ξύλο, αυτήν και μία από τη Λαγκάδα. Μιτά αυτοί το ξύλο το έχουν το χειρότερο το πράγμα. Δεν θέλουν να δέρνουν οι κομμουνιστέ και έκαναν παράπονα οι γυναίκες, η μάνα μου ήταν πρώτη στον κάμπο δούλευε, τρακτέρ βήκε πρώτ, είχε πάρει βραβείο και μετά ύστερα τους φώναζαν αυτούς που έδερναν. Οι θκοί μας πάλι τς έδερναν για να μην θείξουν το κόμμα, κατάλαβες; Και τς περιλαβαίνουν αυτούς και τς παίρνουν τα βιβλιάρια ήταν προχωρημένοι για το κόμμα να γέννουν κομμουνιστέ και αυτοί. Και επειδής έδειραν τς γυναίκες, τς πήραν τα χαρτια τς τα σκισαν και άιντε πάλι ν' αρχινίκες από την αρχή, μιτά να φτάκες να γέννεις μεγάλος.

[00:10:52-00:11:58] Επιστροφή στην Ελλάδα

Ύστερα μας ζήτησε η Ελλάδα. Έκαναν παράπονα, ζήτησαν τον κόσμο, μας έβαλαν στα τρένα και βήκαμεν στην Ηγουμενίτσα. Από κεί μας ξεκίνησαν με τόσα σαλάμια, τι καραμέλες, τι ρούχα, τι καινούργια, μας ντούσαν κάθε μήνα καινούργια. Τα παλιά τα' διναν σε παιδουπόλεις. Είχε πολλά παιδιά η Ουγγαρία από δώ από την Ελλάδα, παιδουπόλεις. Μιτά, ύστερα ήρθαμεν εδώ στη

Γουμενίτσα, μας μοιράζουν ένα ψουμί τόσο για, μαύρου και μεις δε τρώγαμαν καθόλου. Είμασταν μαθμένοι με φαρίνες, να τέτοια ψωμιά. Έχει βιομηχανία η Ουγγαρία! Κάμπου, μεγάλον. Του Δούναβη τουν ξέριτι; Ο Δουναβς εκεί είναι. Εκεί δεν τρώγαμαν και ο πατέρας μου ζητούσε ο αλεύρι, που ρθαμαν εδώ, ένα μήνα για να φάμε ψωμί άσπρο...Και ύστερα ήρθε η μάνα μου έκανε και ακόμα ένα παιδί εδώ και τον έχουν τώρα , αυτά...

[00:11:59-00:14:00] Σύγκριση συνθηκών διαβίωσης Ελλάδα- Ουγγαρία

Τραβήξαμαν πείνα ώσπου να πάμε. Ικεί ζήσαμε...ουραία. Ιβλεπες τς Ελληνιδες τς μπάμπες να κόβουν τα σεντόνια, να τα κάνουν πουκάμισα... Μεγάλη κατανάλωση έχουν κάνει. Τς κουβέρτες τς έκαμαν φούστες. Είμασταν από δώ από την Ελλάδα, δεν είχαμαν. Αλλά εκεί περάσαμε ωραία παιδιά. Έξ χρόνια που καθίσαμε, έρχονταν η μάνα μου σαν δασκάλα... Ήρθε εδώ έβαλε παπούτσια από τς πεθαμένοι.

- Εδώ με επιλογή σας γυρίσατε ή σας διώξανε;
- Ρωτούσαν: Θελς να πας στην Ελλάδα; Όποιος δεν ήθελε κάθονταν. Αλλά έχουν εργοστάσια, πάρα πολλά εργοστάσια, τα παιδιά τα κρατούν μέχρι 16 χρονών και ύστερα μπαίνουν σε δουλειές: στα εργοστάσια, στα αυτά, δεν κάθονται, δεν είναι τεμπέλιδες. Η μάνα μου ήταν στου κάμπου και φύτευε τετρακόσιες ρίζες ντομάτα. Αλλά ύστερα είχαν ένα ωραίο πράγμα πάλι που άμα ήσουν άρρωστος θα σε περνούσαν από γιατρό, εάν ήσουν ικανός θα σε έβαναν σε εργοστάσιο σε ζάχαρη, πιο εύκολη. Αν δεν μπορούσες καθόλου τελείως σε έβαναν σε σύνταξη. Πέρασα καλά η μάνα μ. Εδώ ήρθαμαν, ύστερα το '54...φτώωωωχια μινάλ.
- Και γιατί ήρθατε αφού περνούσατε καλά εκεί;
- Ε, είχαμαν τον πατέρα, ήθελε την γυναίκα...Ήθελε η μάνα μ, τουν άντρα τς Και μας ήφερε εδώ και όταν ήρθαμαν εμείς ντυμένα, καλοντυμένα. Ήλεγαν όλοι: Για ιδέ τα παιδιά πως ήρθαν από μέσα.. Μι καινούρια παπούτσια, παλτά, με παπούτσια...Μι τα καλά μας όλα ήρθαμαν...Πήρε και έριξε το ψωμί στη θάλασσα και δεν είχαμαν να φάμε στο δρόμο εμείς. Νομζε εδώ ότι θα βρεί η μάνα μ.. Αλλά βρήκαμαν τον πατέρα μου ευκατάστατο.

[00:14:00-00:14:54] Περιγραφή του σπιτιού στη Βούρμπιανη μετά την εξορία

Είχε και γίδα, είχε και έναν οντά το σπίτι. Ήταν χειμώνα, ήρθαμαν. Τον είχε αρματομένον γύρα, γύρα με κιδώνια κριμασμένα, μι σταφύλια απ' το καλοκαίρι ωραία. Τα μπάσια στρωμένα... Κατρερούσε τη μάνα μ. Περάσαμε καλά.. Αλλά η μάνα μ ταλαιπωρήθηκε ύστερα μωρέ καμάρι μ.

- Δούλεψε εδώ που γύρισε;
- Ιιιιιιιιιι, κ εγώ. Γιατί εγώ εδώ ρί έκανα; Εδώ στην Κόντσα σε όλα τα σπίτια. Ολ τν Κόντσα την αναποδογύρισα... Γραφεία, κάμπου τέτοια. Πέθανα στη δλειά. Βήκα στη σύνταξη από το ταχυδρομείο όμως.. Καλά είμαι. Αυτά περάσαμε.

[00:15:18-00:15:48] Περιστατικό με αντάρτη και νάρκη

Μια μέρα είχε σκοτωθεί ένας άνθρωπος, όπως ήταν εδώ ένα σκαλοπάτι. Ήρθε να φορτώσει πολεμοφόδια, ήταν σ' ένα κτήμα εκεί πέρα, αντάρτες ήταν. Και όπως πήδσε το άλογο.. έσκασε η νάρκα.. και το βγαλε το μάτ.. μωρ καμάρι.. Και γω πήγα να τον φιλονούσα... μου' ρχονταν κρίμα..

[00:15:48- 00:16:10] Περιγραφή χωριού κατά τη διάρκεια του πολέμου

Να βλέπες φουρεία μεσα στην Πυρσόγιαν στυ εκκλησία... Έχει ιστορία ετούτα τα χωριά εδώ πάνω. Να βλέπες.. λαμποκοπούσε ο τόπος από φωτοβολίδες και από οβίδες, πο'ριχναν τα αεροπλάνα.. Κουνιούνταν τα σπίτια.. Τόσα αεροπλάνα περνούσαν. Ταλαιπωρήθηκε ο κόσμος πολύς...

Ύστερα που πήγαμε μέσα περάσαμε καλά.. Εδώ βρήκαμε φτώχεια. Μοναχά ήταν τσιγκούνες ο πατέρας μου και μάζευε και είχε και λίρες. Τσέφαγε η μάνα μου. Τσέφαγαν τα παιδιά τς λίρες. Άνοιξαν τα μπαούλα, τα πήραν.

- Κανα τραγούδι λέγατε με τους αντάρτες;
- - [00:16:46 Χόρευαν οι ανταρτίνες στυ πλατεία:
- Επάνω στα ψηλάβουνά, ανταρτες επονίτες
- Παλεύουν για την λευτεριά Ελλάδα μας....

[00:16:50- 00:17:20] Ανταρτίες

- Αυτές με τα δίκκοκα, βαλμένες ανταρτίες, όμορφες κοπέλες ρε παιδί μου, ανταρτίες.. Φώναζαν αράδα στο μεγάφωνο: « Ο ΧΑΛΚΙΑΣ ΝΑ ΚΑΤΕΒΕΙ ΚΑΤΩ ΚΑΙ Η ΑΘΗΝΑ ΝΑ ΠΑΝΕ ΣΤΟ ΚΑΜΕΝΙΚ» εκεί κάπου σ'ένα βουνό να φέρουν φορεία.

[00:17:20-00:18:35] Περιστατικό με τραυματία πολέμου και περιγραφή χωριού

- Ένα βράδυ και ήταν ένα βογκούσε που τον τραυματισμένος. Και λέει μια γυναίκα: « ώ Τάκενα, που να τον πάμε, βουγκάει, ξεβουγκάει αράδα λέει, δεν τον ρίχνουμε εδώ σ'ένα λάκκο;» «Όχι, τς λέει η μάνα μου, είναι κρίμα. Θα τον πάμε στον προορισμό τα και ότι θέλουν ας τον κάνουν» . Γεμάτη η εκκλησία σκοτωμένοι... Παηναμεν με τα κατσίκια, που παηνα εγώ με τα κατσίκια και βοσκούσα κ ήβλεπες ομαδικοί τάφοι... Κόκαλα.. Γιομάτο σε ένα πολυβολείο.
- Έξω από τη Βούρμπιανη;
- Εμ στη Βούρμπιανη μέσα... Πάενες για ξύλα και ήβλεπες κεφάλια καταί. Γινικε μεγάλος πόλεμος εδώ καμάρι. Σκοτώθηκαν πολλά παιδιά.

[00:18:35-00:19:20]

Ο πατέρας μου του τρεμε ετούτο το τσαγόνι άμα φώναζαν. Έστειλε τη μάνα μου αράδα. Τ μάνα μ. Έρχονταν: « Έχει όπλο ο άντρας σου;» Ο πατέρας μου είχε ξεκαρφώσει τα σανίδια και το έβαλε μέσα το όπλο. Ήταν μεταγωγικός στο στρατό.. Κουβαλούσε φορεία, ουβίδες. Κουβαλούσαν σταφίδες για τα παιδιά να φαν.. Και έμεινε ο πατέρα μου εδώ, και εμείς μας πήραν οι αντάρτες, Αυτά.

- Τώρα θα μας πεις κανά τραγούδι παλιό που θυμάσαι από εδώ;

[00:20:01-00:21:55] Του Κίτσιου η μάνα

*Του Κιτσιου η μάνα κάθονταν στην άκρη στο ποτάμι,
με το ποτάμι μάλωνε, με το ποτάμι μάλωνε
άιντε με το ποτάμι μάλωνε και το πετροβόλούσε, ποτάμι μου για,
βρε για λιγότεψε (Χ2)
Αιντε ποάμι μ για στρίψε πίσω για να περάσω αντίπερα, πέρα στα κλεφτοχώρια
που χουν οι κλέφτες σύναξη και οι καπεναρέοι.*

Και η μάνα του: «Κίτσιο μου που σε πάνουνε; Τον Κίτσιο τον επιάσανε και παν να τον κρεμάσουν. Κίτσιο μου που είναι ταρματα που είναι τα τσαπράζια

[00:24:20- Παπαγιώργης}

Αιντεν από μικρό, μικρός στα γράμματα βρε παπαγιώργη μου

Μικρός στα πινακίδια και δι... τώρα

Δεν τι θυμιέμαι...

Και τώρα στα γεράματα με αρματωλούς και κλέφτες

[00:26:04- 00:26:30] Βουτυρόπετρα

Έλεγαν ήταν μία πέτρα, βουτυρόπετρα, την είχαν βγάλει τάχα έβγαينه βούτυρο. Ήταν μία μεγάλη πέτρα στη Βούρμπιανη και τν ήλεγαν βουτυρόπετρα. Παενά τα γίδια εκεί σα πάνω.